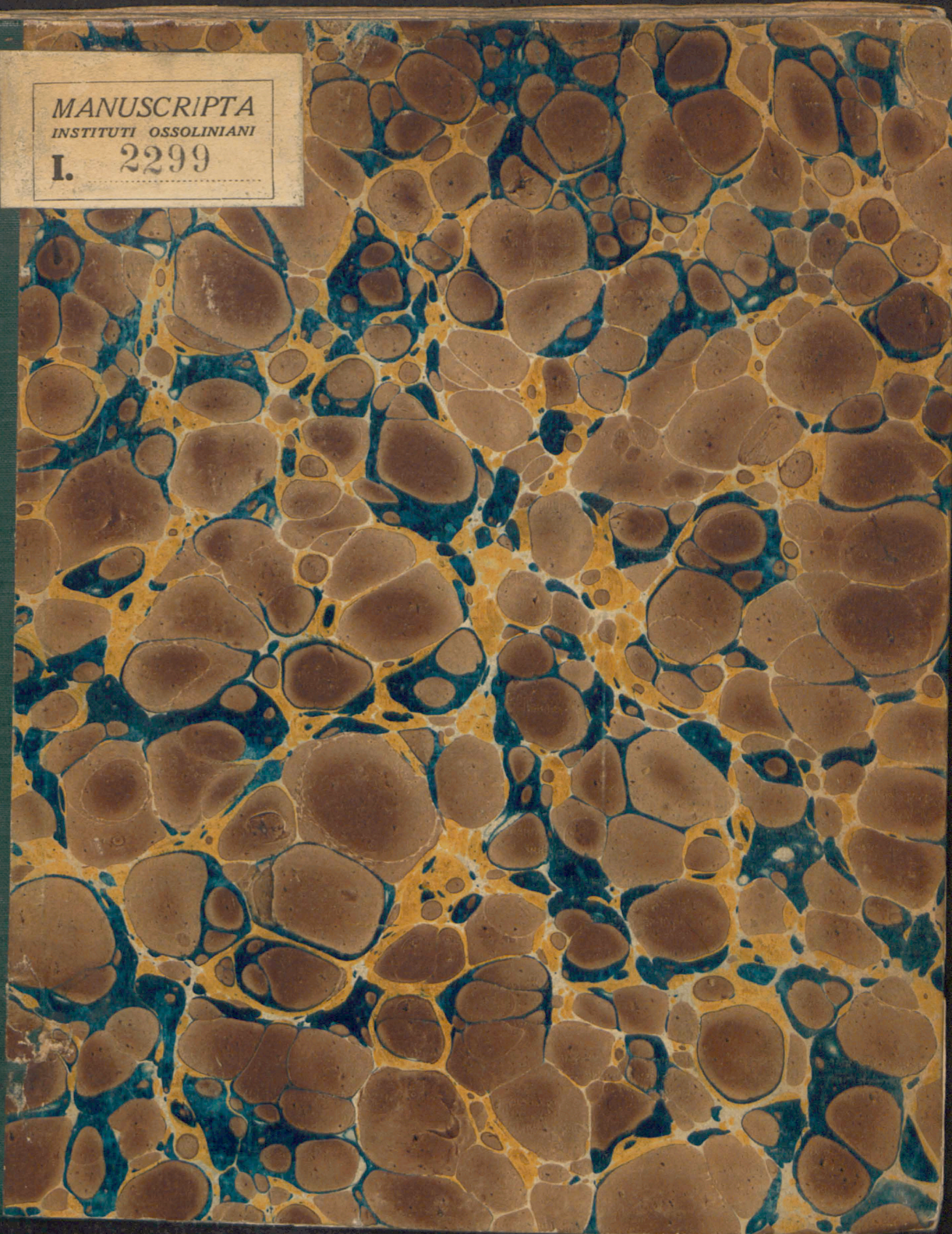
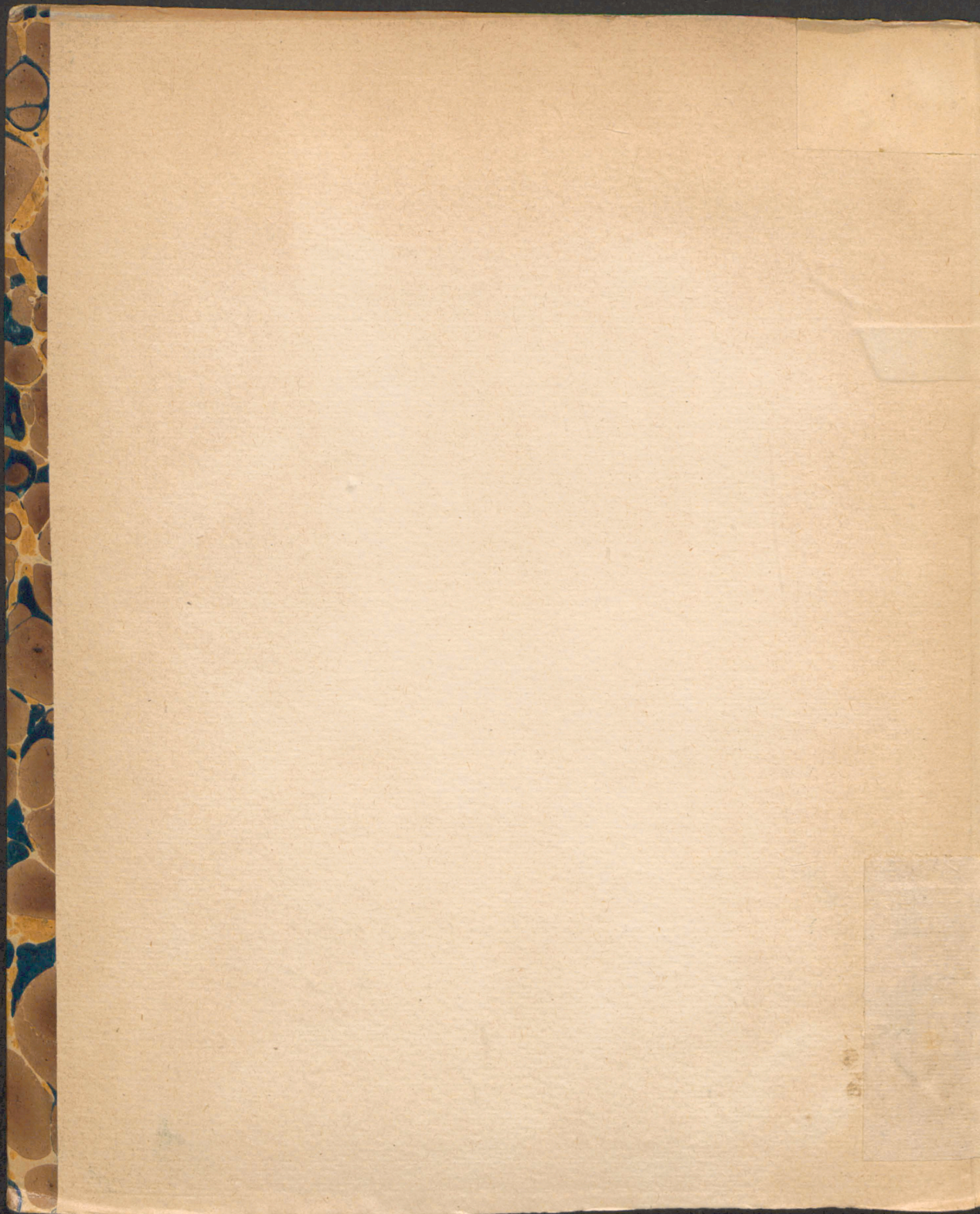
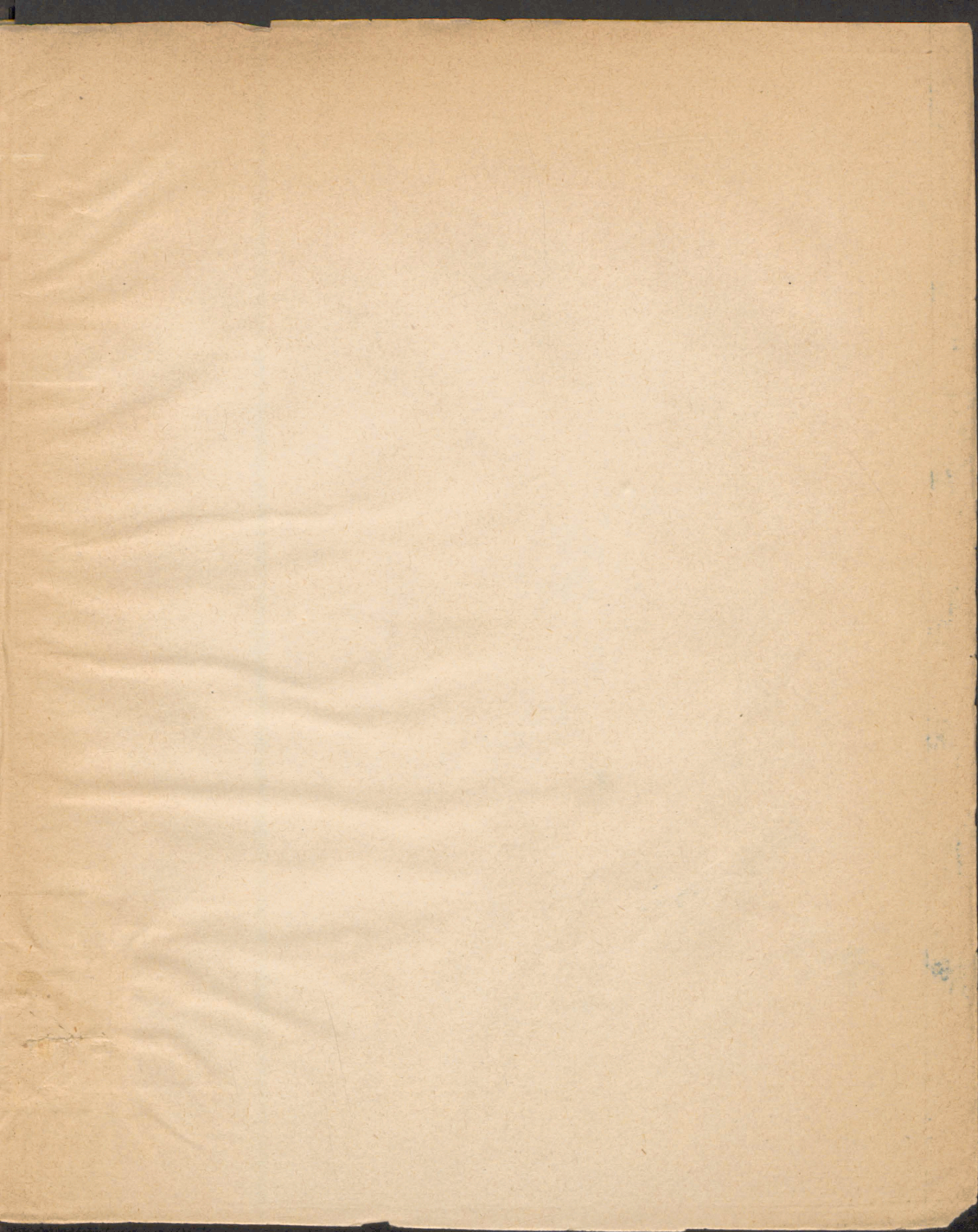

MANUSCRIPTA
INSTITUTI OSSOLINIANI

I. 2299

Abryjs Niebieskiego dziwnego światła

A. Jasnie świecąca Tęcza. B. Czynność wewnątrz
czynn. (w ciemności świecąca gwiazda Almatad
andromedy. D. Ku Srodkowi wychodzące promienie
E. od Tęczy pochodzące oddzielone promienie.
F. Niebo gwiazdami odkryte. G. Ciężurek na cho-
ryzonicie Zschodnim.

A. inn. 2199

Informacja.

Do Łaskawego Czytelnika

Nowy dziwny przypadek Aerii Niebieskiej, któ-
rą krótko i edrak należy opisać. Oraz nato-
wszy deflexyę czynią którą do delstrej Inguj-
ciej podają: nie będąc tobie, jako mam nadzieję
przyjść, obliwie gdy do tego n. Ten uwarne fonsi:
deracje. Najprzyjmielszy sea konsideracja i est
wysoka uwaga, a z tąd pochodząca czy, wielkie
Ta Bostie ogłosić, albowiem jako wszyscy ludzie
powinni są codziennie przed oczami dzieła Naj-
wyższego Pana nie tylko rozważać, ale też według
miany rozumu swego Magnalia Dei oznajmiać, oraz
i wielbić. Taki tedy należy nam tym bardziej tak
się sprawować w tych rzeczach które Bog tylko nie-
kiedy przez Naturę operuje, i dlatego nam jako
nieświadomym, tym bardziej dopodźwiżenia godniej-
szemu. Powtornie miłoście dla tobie Łaskawy Czytelnik.

2299

Ku do tego mnie przywiada, aby to co ty uesore nie
widzial, iednak Tusnie pragniesz y dowodnie urownawac
y niewornemi mniey potrzebnemi, a poniektgo falsdy:
wemi relacyami pochwojiony byt. albo tez iereli's
takowe widzial, a podobno nie zrorumiates z tych
Kart nalezy nie zrorumic i nauczyt sy. A Proiasz byj
tez zrorumiat iednak przez moie swiadestwo tym
barzej umocniocy byt, y przez moie dochodzenie w
tym do doskonalszey explikacyi pobudzony byt.
Masz tez y to wiedric: Kiedym to opisat, y tym wie-
cej trutyjnowat moie zmysty z powazniejszemi y
abawsterniejszemi myslami, nad zwyczaj sy u
szly by. Zarzym przez przeczytanie mozesz ieachi re-
chiesz wybrae Sobie czysty z tego, a bo mnie, tak po-
czuwa u kontentowanie niezaradkowic. Na ostatku
more mglowemu Swiatu takze widym alkoholicki
ryc inquantum bys sig iatka mglowagrowanie mclasta
ktore se Metheora lepiej opisata. Prawda ze sie ta
a Lieta sposobow tych Meteoroid inquirowano ale
ia miedzy wrytkiem temi nieznaidnie przykladu
zadnego, ktoreby tej rowne y cete podobne byly, Pla-
czego miaty by se terazniejsze podleyse byz nad
drugie y nie tak gdne byz uni sy zmiesic mogto
miedzy innymi godnemi uwagami Naturalistow.
Zarzym z pomienionych przyzry taskawie przynimay
to co nastempnie. Awierz zapewne zew moim o-
pisanu prawdziwe okolicznosci wedlug moinosi
Lachowien

dochodziem, a podobno ze Slabosci pamieci przydrecio
 opusciem a nizeli przyjmiem. Jezeli to opisanie mo-
 ie nie da sie tobie byc nader dziwne, tedy uwarzaj przy-
 tym ze mniemie podobno byto aby mi sie tak skutecnie
 mogt wyrazic, iako ie Pan Bóg pokazal. Kto ie za s d-
 bne widzial a nie dziwował się temu, iest sam prawdzi-
 we dziwowisko, ij oraz nie poipnoscie samy narwany
 by dr moze, ij godzien aby się cały świat, iemu tak
 najbariej dziwował. Co się tycaj Parhelios albo
 przytomnego Slonca tyż komi krótko o tym namieniet
 ij tobie dla informaciej uwiadomic chciatem. Natural-
 na ingwizycja tego iest tak pospolitá ze tyż takig le-
 dwie nie u Physici et Mathematici Króly cokol-
 wiek tyż de Meteoris pisali znalesemos. Moie re-
 flexiones niechci się tym czasem podobaję pokre-
 dostaniesz albo zrobisz Tobie byle zdrow.

Prawdziwe opisanie Niebieskiego
Dziwnego Swiatla oraz ij
przytomnego podobnego Slonca

W we Sdanskú Wótó dziewiętej godziny wieczorem
 między Niedmnałym a Osmnaścindniem Maza-
 rego Roku 1716 na ulicy postregtem, zena rymni
 ij na Kamenicach nad zwyczaj iu nosie się pokazata
 zaraz dziwowałem się temu z kędby to przyto, glij
 zadne crepusculum Slonca które iuz trzy godziny pod
 Choryzontem animiesię Króly iuz na Ostatniej Kładce
 był, tak nigdzie iak na w Schodniej części Swiatá świecił

y tymu mogt dyd przyrzynę. Obróci etem przyjmoway ku nie-
 bud, y postreżtem zegwiazdki cale okryte byto, do południa ku
 zachodowi bardzo jasniato anizel na inoych miejscach, takda-
 leic zetamnijsko, pierwey gwiazdy rożne, drugie po nich wy-
 jez meie jas naywyjzej, y jedny gwiazdy w dziei mogt ten
 przytym postreżtem ze kiedy me kiedy w Tyjskajce swieto
 wypadywato.

2. Co ~~we mnie~~ ^{we mnie} zarax ktorysto niebieskie obróty innym zioykiem przekladac wiodly chce,
 na iako wyjskosc ide, y z tamtąd storzyc wschodowey y południowey strony obaczyc. W dalem
 sie tedy gojymy nie bliższego nie byto iako gorny dach na ten czas domostwa mego, ktore jednym
 oknem ku południowi, a drugim ku północy byto, a osobliwie z tamtey strony gorie rojdatniejszyre
 byto, ze iuz koczaz in Januario z moimi Verianami w tedy Venere, wieczornę gwiazde
 z tamtąd obserwozac mogtym.

3. Tam tedy widziatem z wielkim moim podziwieniem com nigdy nie widziat, to jest pokazata sie
 moim oczym na sterziji albo powietrzu, rozpalona, albo raczej jasno świecząca Tencza, podobna
 płomistemu ognioni, albo pobrzegach w okrągłości jej, podobna niby do jednej obłoki, ktorato
 promieniem słonecznym barzo jasnieie. Noyntedy tej Tenczy rozsytkie okolicznosci nalezi
 opisać, hardo chce z osobna krotko opisać. Extensio dlugosci tej Tenczy pozerzalasie tedy
 haczem incirca 15. gradusow nad południem, ku wschodowi, y eignat sie aż do 15. gradusa
 od wschodu ku północy; zabrat tedy cały kwadrans horizontu. Szerokosc zastej Tenc-
 bez promieniow, ucygnita niby takwiele, iako tych obojga distancja nad drugimi oczyj
 gwiazdami in Cane minori. Elevationa albo sklepienia wyjskosc, rachue incirca 40.
 albo 50. gradusow; albo niby Coiore naszego niebieskiego Horizontu Hemispherii.

4. Intus in concavitate Tenczy barzo ciemno sie wydawato, iakoby ciemno ciemno zach
 ktore iako cien malayski, troche wydatniejszy, Tencze wydawato. Lubo ia, ktory z Lu
 Bore

45. 83.

Bożej bystrem okiem opatrzonj; przecie nie dźi 9. à 10. ięszc iędne gwiazde wtey cięmności
bliskajcą widziatem; ktorą na ten czas Luciam Lyre byx poznatem; Ale kiedyż zas Globum
w ręce wziętem; A na ten czas globum mathematicie wyświatlem, poznatem zeta gwiazda była
in Andromada; ktorąto Almak nazwana ięst.

Po tym wśzytkim, było to najdziwniejsze in Convexitate, albo za Cirkutem Tenczy widziec; Dowiēm
wychodzili z niego niezliczone promienie, niby białe ognięte promienie, y mieli niby iędnostrajni
kolor albo Farbe z Tenczą brnawicę, nie były iędnak z koncentrowane, tylko na kształt Blasku
albo promienia powietrznego, tylko częte à bliskajcę były; przytym odmięniały się one często à
chylko z mięjsca swęgo; A wypadali kiedy nie kiedy od kęca iędnego aż do wśchodu Słęca, potym
kiedy nie kiedy od wśchodu ku patnoć; kiedy nie kiedy ze środka naj barzej y naj gwałtownej;
iędne à osobliwie średnie dłuże, drugie zas po stronach krótsze. Mięjsce zas Tenczy z kęca
wypadali było czasem tak bliskajcę iakoby iasne Słęca, albo iaki gwałtowny ogień wśchodzie
miał; y kiedy ten blask naj barzej iasniat przęstali zaraz promienie; A została się tylko
sama Tencza brnawicę; Jednak one denowo prętko pociehili na inśzym mięjscu znorou po-
kazujac y sobie czynic. Z takową alternatę odmięnoscię wychodzili blask y promienie
continue; tak dalece ze z iędnej strony to ięst na pocętku straszny wybuch z dat mięjsce, potym
zas kiedy ym iuz przęgnęł z tego ięcielkie ukontentowanie miał, tak ięst ię iakoby przy
kunsztownym Facierowku Cziłowiek przy patruięcy się miał; albo iakoby w Polu gorajcęgo
Vesuum z daleka iędziat. Nad to wśzytko była gwałtowna chyłhość tych promienioń
barzo znaczna; à tak chyłho że ledwo om okiem wyrzec mogł, podobne ogniowoi ktorę z Dziatę
zapalonego wybuchu. A wiele z tych chyłhich promienioń dorjwał się od ich pocętku wę-
gnieniu oka mięszali się znorou mięzri gwiazdy, à ubiegali się aż do 90. gradum, albo
ięe środek nieba; niektore z nich tam, drugie sam, Czasę zas w dłućcię wężkiej, Czasę zas
w krótkiej à szerokiej formie nie miał czas zotawali; potiej poroohi nie znikneli; C

64. Co potym na Niebie kilka figur wystawito, z ktorzych kilka sobie imaginowane moglo iakoho miodzi postaciami statosci.

Przytym doatomi sie wlasnie iakobym Szum iaki na powietrze slyszal, na kstatu takoh iako w czyszej Nocy blisko przelatajace Plastero z swoimi strzydalami czynig, chozas na Ziemi Wiatr ucichnqt.

7. Na ostatku te niebieskie Swiatlo, na powietrze y na Ziemi wszytke oswieczyto; Tam iako sie namienilo o gwiazdach tych ktorego Tenczy naj blizsze byly; najmney widziec sie mogli. Turas na Ziemi tak swieczyto, ze wiecie y kamienice barzo jasne byly; Szyt w oknach swieczyt sie tak wlasnie iakoby miesice w pierwszej Kiondrze Swieczyt; A u tych wszytkich nie bylo zadnego Cienia, gdy bowiem te swiatlo nie na idnym miejscu an skoncentrowane bylo tylko sie wszedy szyrzyto

8. Ten jest tedy wedlug mego obserwowania cały Wyzerunek niebieskiego Swiatla. Aby tedy nie w moim opisanu nie opuozyl. Przytoze przytym niektore okolicznosci, ktor w tymze czasie tam postrzegtem. To jest ze Wiatr na ten czas barzo slaby od Poluonia ku Wschodu, y z tego miesca swiata tam gorze Tencza jasna byla obrozyt sie, takze ze Wiatr zimny y do nowego Mrozu zabieral sie, ktoryto przedtym przez kilka dni ustat byl de nouo sktonny byl, tylko co idna obloczka na Zachodze stata.

9. Ja z moicy strony to wszytke od 9. az do pierszej po putnocy z wielka pilnoscia oglqd y dluziej bym byl uwazal; gdybym od wielkiej Jazdy y roznych spraw nie byl spracowa y na Zaiatrz do Torunia iachac niemial. Na ostatku zechce iefze kilka slow na umnienienie moicy Rellaciey przyezynie. Ze to w Gdansku od kilkana sie Tysicy Ludzi udrziane jest, y iako przedemno Wierzy godni Ludzie udali, ze trwato az do switanu Nimem Jazas na Zaiatrz ze Gdanska ku Torunioi iachac, nawiedzitem Pana Pa. Pater abym Znim pomoiot, cobij o takowych rzeczach trzymne: ale zalwie ze ten

curiosus homo znowy tego zrozumiałem że nie nie widział. Jednak to dwoje pytałem
55.
się wespół w Kazdej Karczmie o tym iezeli by w przeszlej Nocy co niasądzieli; y znalazłem
wespół az i B. mil od Gdańska confirmacyo, niektorzy zaś jako od Gdańska podroznożo py-
=talimnie o tym, iezeli przedmiesie Szodlant naziwane zgorzato; albo iem wielki ogień
na niebie widzieliśmy; Na Toronstwin Horyzontie zaś nie nie widai, ^{to} albo iem tamten na
ten czas obłokami okryty był; Jednak twierdził to ieden z Wajszawy iadzący Sigor, że za
Toruniem widział coś podobnego; inne Relacje z Krolewca, z Elblągu, z Malborka &c.
confirmuio toż, nawet Nowiny z Anglyi, z Holandyi y innych Stron.

10. Przymy z prawdziwemi choliwnosćiami opisanym cudownym Świate, przytaczam iednym
podobieństwa do Parhelios albo przytomnego podobnego Śwata; ktore nie dawno w tym mieyscu
widzanie y wiele ludzi Świadoczyło. Że iakoby 10. kwietnia tego Roku i r. 16. albo raczej
w Wielki piątek, o godzinie 4. po południu blisko Torunia nad Wiśło, że dwiema moimi
Verzuami przechadzałem się, postrzegłem że chociaż bez obłok niebo było, Śwate iednak
przyciemne y Żółtawo sjażyło; Tak właśnie iako Zwozajnie na półowie disum Solis
przypada, postrzegłem ten tu Meteoron. Prawdziwe zaś Śwate niby czerwone poła-
=zato się przed oczami moimi ku południowi. ktore obtoczyło niby Średni Punkt iaficy
Cyrkul który ku południowi nie że woszytkim był zawarty y z kilku obłoczkami
haczył się. Za czes zaś ktora mojemu Szejtel Punktow blizka ku Północy się
miała, była naj Szejfca y według oczow moich było na dwa gradusy; niektore zaś Ślady
Farbe mieli Tenzorow; differentia zaś tego Cyrkulu była od Śwata niby Średnemu Punk-
=tow i mierca 20. gradusow, albo iem cała Peripheria Czwartą Część Nieba Zabrata; przy-
=tym zaś Cyrkule a na prawey Stronie prawdziwego Śwata; widywało się w rowney liniyi
iakoby podobne przytomne Śwate. Jedne to jest iakoby ku Zachodzie było iaficy sze-
y większe anizeli te ku Wschodowi; iednak nie tak wielkie iako prawdziwe Śwate;

obojga według ich proporcji zdato sie inchoy daleke promienie od siebie rzucali, ktore
według oczów pomiarkowania nay mniej 10. Gradusow rachuić, a te promienie wypadali
za Cirkulem ku Wschodowi i Zachodowi w rowney linii z prawdziwym Słcem. Drugie czas
podobne przytomne słce ku Wschodowi przy czeszej Stronie Cirkulu zniknelo o piątą
godzinie, drugie czas przytomne słce ku Zachodowi względem szerszej części Cirkulu
fronto godzinie dłużey. Przytym oznajmuie ze powietrze dosie zimne było, y wiatry
subo Srednie od Wschodu y poutnoy wiały, a zatym nader jasne a gwiazdami okryte
Zauctre w Nocj pokazatosie Niebo. Z czego sie Znowu nauczysem; Ze nie podobna
za apparicyo pierwszego Meteora; Zeby jasna gwiazda z Harfj być mogła; ani też
iedna Secunde, ktora we wongrze w tamtej Tęczy widziana była. Abrys opisanych słca

Reflexiones nate Niebieskie dzisone Swiatlo.

A zatym com Ja widziat opisawozj: Clasna abym do tego Inquiricyo przyzjinić
y to z poezgthow Phyzycy, ych gdzie takie rzeczy wlasnie nalezo. Zeby mi tedy nie
w moiej Inquiricyi nie przeszka dzato, podnie tedy mniej potrzebne przyczyny, ktore
reby poniekat z tej Okazyj tym co nic nie widzieli podane być mogły; Przytym pokazu
pryncipalniejzemi dokumentami y okohexnosciami; Ze waden ogien z Ziemi, cho
czasby był tak wielki y gwałtowny; Czyli na Morzu, czyli na Lądzie był, takowey
jasnosci Okazyj być mogli. moie raiye są te niziej krotko wyrazone. Poniewaz Cor
cautas w Tenczy; abo te miejsce ktore Tencza zewsztych Stron az ku Horyzonu
kawarta ciemne było, Co przeciwnym sposobem gójby ogien z dołu, Tencza y promieni
formowane mieli; poezgostzy od Horyzontu; Jasniesze, anizek w gorze być muszo
(2) Poniewaz promienie Tenczone ktore z gory pochodzili, soie miejsca kilka
razy a czesto odmieniali y Lozowali. ktore raczej od ognia na Ziemi pochodzo

Statecznie się trzymać muszo, albo przynajmniej nie odmieniającemy byż muszo. (3)
ponieważ te, za tenę, pochodząca promienie z adnym sposobem od ognia na Ziemi
będącego panować mogą. (4) Ponieważ światło nader wielkie i szerokie; co także z
eden ognien do Ziemi pochodzący; chociażby kilka mil co nie podobna do gory wybuchnąć
przyjrzyno byż mogą.

Jest tedy bez poronienia z te co się na ten czas widziato a przedtym nigdy nie widziane
nie omilnie cudowne a dziwne światło byto; ktoreto ani umiśnie, ani przypadkowe, ani
tez ludzka ręka zrobione; ale raczej do samego P. Boga z Natury na wysokości powietrza
zapalone byto. Zaczyn nie przeciwko słusności sprawują się, kiedy te na wysokości ziemio-
ne światło Jmieniem Meteora nazwijom. Samo istotno rzecz aby tym grontoroni wyrozumieć
trzeba Meteora albo powietrzne apparitiones pospolicie uważać, ktoreto na Ziemi wolne
i łatwo się wtruszać; inakto od wody para albo mgła, czyli tez szaryste wapory, y inne
exhalacje; ktoreto ex parvis corporibus seu particulis pochodzo, y co dzień na powietrzu
wyciągnione bywają. Baniem kiedy słące z swoimi promieniami gęste powietrze rozcedzi
potym lekko ułgić biał; ze swoie drobne corpora nie może mocno przycisnąć, potym moty
aeris do tego się przytęci, tedy z tego będą niezliczone para y z szarłi dca
a te do Ziemi odwrane a do gory prowadzone różnemi sposobami tam przerobione y zmieszane
ne, pokieć się z sobą zgodnie nie złączo, oraz sła operacja według możności swojej Natury;
ktore operacje kiedy się tak mocno że się najym oczym na powietrzu prezentują z dawna
jesze od starożytnych mędrzych grekow Meteora nazwane, y do tąd te Jmie trwa
— A ze te z Ziemi na powietrzu pozostate materje nie jednakowey Natury, oraz y ich zmieszanie
barzo rozne bywa; pochodzo tedy ztąd rozmaite Meteora, albo oczywiste operacje na powietrzu;
na przykład (1) Zwidnijszej Materiej pochodzo wodniste materje; inakto mgła, obłoki

§ 8. *Obłoki, deszcz, rosa, &c.* A kiedyż czas promienie Słoneczne na takowey materye na poroide-
= trzu pada; z takowych tedy bywa; wodniste krople, Tęcza, albo wodnista chmura, nim się
= w krople obroczy; Słoneczny y Miesięcowy cirkul który nazywa się Dworem, iako też
= wieczorna y ranna czerwoność formu; Ładaj, czas na iuz zamarzłe wodniste materye
= powietrza: To następną podobne przytomne Słaca z ieh Tęczy, stak też z Miesię-
= nego podobny miesięc. (2) Z Szarzystej a ognistej czas materiej, pochodzo ogniste
= meteora; iakoto są, Pióron, Śliżanie, grzmot, nozne gorące Szwiarki, Noenij Lata-
= wiec; Nieba dotwieranie, Latniące płomienia, Kule ogniste Edlugiem promieniami, pa-
= dające gwiazdy; a potym pewny ogień; który Marinarom na morzu Szlagiowym na Maf-
= abo Rudel wpada; y Helena, albo Castor y Pollux na Żoanij. (3) Od barzo subtelných a
= nie widomych Materij pochodzo Wiatry; O których meteorach mōdrzy ludzie sila na-
= uczali. Iakoto Aristoteles de meteoris; Plinius in Historia Nat: Seneca in Nat:
= Johan Barceus, Wolfgang Meurerus, Libertus Fromondus, Robertus Fludd; w ieh
= Skryptach Meteorologis. Iako też y Cartesius de meteoris, du Hamel in Physica
= generali & libro de meteoris, Henricus Kirping in institutionibus Physiis, item
= Rohaultus Clericus &c.

4. Gdyby kto wrodzaił wszystkie & qualitates meteorum examinował; oraz y wszystkie
= mianowaných Autorow przeczytał, postaremu nie znajdzie nic, co by z naszym Sio-
= =zo wiozanym Meteorom rownac się mogło; Dla tego krotko tylko rozność pokazuię.
= Tedy nie nalezy to; ani do prostých wodnych Meteorow, ktoreto za porodem tylko Sło-
= =necznego promienia, albo miesięcowego światła Błask od siebie daia; gdy na ten czas
= ani Słaca, ani miesięc, ani co innego pokazato się; Między prostemi ognistemi nie
= ma także miesięca

na także miejsca; Jey według tych wszystkich Experiencyj; Każdego Czasu Wiatrow
trwaig: A nasz czas Meteoron na miiej przez cały Noc trwał. Prawda co Figur abo
Sposobow wszystkich y mianowanych Statoworo Meteororo sie tyjez; niemasz żadnego aby
Z tamtych temu roiconac sie mogt; nay barzej nalezyto tylko do samych Subtelnych
Meteororo Wiatrow

5. Po tym wszystkim, musz Koniecznie bydz Ze nasz Meteoron jest osobliwej Natury; y
ial Ja Konkludow; iedną mixturą wszystkich trzech qualitatow Meteororum byt. Zebym
tedy wyraznej co misle przetozyl Klade naprzod (1) Ze na ten czas powietrze petne
Sniegorych y Lodowych particulis byto. To dowodze tym; alboiem Zaraz potym Snieg
y grad padl, przytym y marzto: Jako tez w kilku dniach potym, Z tamto mnie luz
oddalonemu powiedziano Ze Parhelii; abo raczej przytomne podobne Slace; nad
Gdaniskim sie pokazato; ktore według wszystkich Physikow Zdania, nie inszego nie jest
tylko Repercussio Slonecznych promienior z Lodowych abo ze snieznym oblokow.
(2) Ze powietrze na ten czas z szarystemi y innemi ognistemi particulis napelnione
byto: A to tym dowodze; Ze Zaraz potym gwałtowny Snieg y grad padl, oraz y marzto,
y to Ze powietrze nigdy ani pod czas Zimy bez nich nie jest, Bowiem wtedy także
czesto grzmi y bliska sie dopieros czemu nie ma bydz ku Wiosnie, iakoto na
ten czas 17. Marca kiedy juz bowiem na duzku mieyscach in nostro Climate Zie-
mia otwarta byla, y szaryste ac. particulas od siebie wyprawata, y nad to kiedy
jesze przed tym juz mocno stajato oraz y znaczne ciepło byto (3) Ze
na ten czas Wiatr w gornej czesli powietrza mocno wiat, Co twierdze

90.

co twierdzi ze wszystkiemi obolichnosciami temy ktore sie działy, nastempuigza Aplikacya rograz
 objaśni. Albowiem w blizko nastempuigzy wieczor nastąpił gwałtowny Szurm; Ktoryto tego jest
 prawdziwym Swiatkiem, albowiem Zwojezaynie Wiatr; kiedy chce na Ziemi gwałtownie wiać; pier-
 zwoy na gornej części Atthmosphera, abo w Cirkule wiatrowoym poczynasie; y tam z gwałtowności
 zgromadzonemi particulis ipsius aduentum anuntiat: Co mi exasem wyraznie z Czerwoności Słzca
 y miejsca dochodziemi, y prorożkuiemi Wiatr abo Deser nastempuigzych.

6.

Oprocz pomienionych Racyj, konkluduje o naszym Meteoro tak: Ciemnose w Tenexy zgroma-
 dzona; abo mizyje, wielu chmornych a po części zmarzłych, iakotez Szarystyl particularum
 było, ktore iesze nullam Sufficienter coagulatam Nebulam effecerunt. Takowe w pewnym
 czasie Roku najsposobniejszym, cala Atthmospheram abo powietrzny okrag czyli Cirkul
 moeno napelnity. Ktoryy potym w gornej części powietrznej Cirkul gwałtownie sformuje: pre-
 te tedy sformowanie; gwałtowne Szaryste particulas accendit; y przez takowe Zapalenie
 iasny blask formuje: Ktory nie podobna inacej tylko in forma Tenexy pokazac sie moze;
 pomiewaz powietrzny Cirkul Conuesitatem y okrag takimi; iakoto jest samej Ziemi.
 Takze chyłke promienie sate, ktore z przelotnego Wiatru na powietrzu formuq igneas
 particulas; ktore takze tak odmienne bywajq, iako Wiatr z wikt czynie. Ze zas promienie
 we srodku niebieskiego powietrza stanety; To dla tego ze ich przywoodnik to jest Wiatr, nie
 mogł daley postapic, a to wzgledem powietrzego Cirkulu; Ktoryy nie podobna, aby od
 idnego tylko Wiatru mogł byc nad polowe poruszony. Ze zas promienie tam zniknety,
 jest ta przyczyna, y tak naturalna; Iakoto mokre drzewo, potey sie pali pokiej sie dmucha,
 y przestanie sie pali, kiedy sie zaniecha dmucha. Szum zas na powietrzu, Ktorym ja
 własnie slyszal; znaczyto takze barzo daleki Wiatr. Ze zas Tenexa y promienie
 Subtelnie bliskaty; iakoby podobne pospolitemu ogniovi; a nie iako pioron zkoncen-
 = trowane byty

Zkoncentrowane były; Ztąd powstało; Ze Szrawiste particula, Chmuro oraz y Śniegiem Znie-
szane były. Na ostatku rozpalona Jenera na ten czas, tylko iako pat Cirkuta; trochę nad połud-
nie az ku Wschodowi prezentować się mogła; gdy bowiem Wiatr do południa az do Wschodu oraz
Ze średniego punktu w ten czas wiał.

7. Te są ex minimis, na naszym Horyzonie y według mego Zdania opisane Meteora: Małto lepsze
ten Zarobi sobie na chwate kiedy je ogląsi. Jedną patrz tylko; Gazetista Francański
z Miasta Leyden chce być pierwowzrostym, który mnie podziękowaniem chce obowiązać. A
Zaprawdę ja z moiej Strony iestem temu curioso kowini barzo obowiazany za potrzebną Relacyo-
ktory on in Supplementum Num. 25. od 27. Marca tego Roku nam Komunikował. Gdy oraz nie
tylko iako tam ten Meteoron, o tymże wotafnie Czasie to iest 17. Marca wieczorem; w Lugdunium,
w Amsterdamie, y na innych miejscach widzane było; ale też przystym do Włada, Zetym podobne
Meteora często w gęmbolich ku Wschodu Łezgeych Kraiach przytrafiają się, y sturora bore-
alis nazwaną są; Także do tych rzeczy stosują się barzo Nowiny o Modrych Rzeczach
z Lipska de data 25. Martij. iako niżej Zebrałem. Z Haly. Tu dnia 16. presentis. Wie-
czorem po ofmej godzinie między południem y Wschodem Światło widzane iest; które od
pospolitona za osobliwy a cudowny Znak ognia ogłoszony. Ale to czas nas Pan Hofrat
Wolf. Prof. Phys. y Mathem. publice w iedney swoiey osobliwej Lekcyej pokazał; Ze też
taki a temu podobny Phenomenon był; Iako do Pana Remera w Roku 1707. Na poczotku
Februarij. w Mieście Kopenhagen; Pan Zejdeln tegoz Roku 6. Martij. wieczorem, o go-
dzinie ofmej w Szemberku, na Starym Ryjku y Panstwin Kosciele, także w tymże
czasie także w Berlinie widziane było; o czym in Miscellaneis Bevolmensibus
pag. 131. Segg; pod Tytułem Lumen Boreale iedne krotkie opisanie Znajduj się.

92

Także też Pan von Leibniz pokazał; Ze tym podobne jezera za dawnych czasow w Roku 859. y 993. widzane były; y Gassendus. in Septembri 1621. tym podobne postrzegł. Toteż tedy mogą, się także oraz y Akta Studia w Roku 1709. pag. 162. y w Roku 1711. pag. 4. na to do rądy porzowani być mogą. Nad to postrzegł; Ze w Norwegiji, y w Angliji podobne Meteor; Ledwo nie co Pok pokazuje się. Także też Lumen Boreale w pomienionym 16. printis także w Lipsku, w Branzeicku; y innych miejscach; ofobliwie w Wittenberku wieczorem do ofmy az do iedynej godziny obserwowane: O czym na przyszły czas z należytymi okolicznościami informacyo podamy.

8.

Z tej ostatney w gorey Relacji postrzegłem naprzód cos ofobliwego; to jest, Ze oni Swie Phanomenon na 16. dzien Marca mianuig; chozras w samym Gdansku; y w innych miejscach inni widzieli 17. marca pokazatosie. Miałbym iato poczytać za error drukarski; gdyby nie po dwa rozne razy 16. dzien nie był pisan y mianowany. Ale to oczywiscie pokazuje się tym samym: Ze także tegoż dnia; to jest 16. marca, datosie cokolwiek widzieli także y w samym Gdansku, gdy tam 17. dnia Marca wieczorem iakom namienit na poczynku cos na Nlicy widziatem; Zytatem się po przedmieszadli Gdanskich Warty, y Strozow co by się im o tym doato; y tak mi odpowiadzieli. Dziei iuz przywidliłm; ale wczorajszego dnia poturbowalim się, y rozumialim cale, Ze w Mieście gorzato; chozras na tym dosie by było. Jednak naucho nas Lepiej przysie Nowiny o mgorzych rzeczach z okolicznościami należytymi. Tym czasem zechce daley o Wschodnym Swietle do ktorego dwie Relacje dofruig, się cokolwiek przyerzynie.

9.

Aurora borea abo Lumen boreale; po Niemiecku Wschodnie Swiatlo, abo Wschodnia Swieca

Swieca; jest tedy ta Swieca, ktora niy do Pishania podobna; y w Grenlandyi, w Islandyi,
y w Noworazji w Noey czesto obserwowana bywa; iak: o tym wiŹeey doczytae sic moze.
Pererius in Relat. de Grenlandia. ktory das x Vezytya; Staronego Petri Caslandi
opera; y w iego Phys. Sect. 3. Membr. 1. lib. 2. Cap. 7. dochodzi moze pod Tytułem
de Aurora borea, gdzie znajdzie eo naszymu opisanemu Meteoro barzo blisko przypa-
da. Takze Gasendus w Roku 1621. we Francyi poniektst takoz ogniŹta Tenzo
iako my Swiezo widzieh postrezt, y takowe sa iego Stowa, z ktorych niektore
wyrzazam, a sa te.

Imminebat crepusculi finis, eratq. coelum serenissimum pacatissimum. cum
Silente aliunde Luna; uisa est subnasci quaedam aurora species ad Boream,
que & sensim attolleretur & quibusdam interim quasi uirgis seu radiis ad Ho-
rizontem reditis interstringeretur. C. Latus fuit ille albor Septentrionalis
quadraginta & amplius gradus; in modum arcus, ac ejus tenuitatis ut; nisi
apud Horizontem, ubi euadebat paulo densior, stellas transpicias reliquerit.
Capere exinde loco radiorum distingui manifestius quaedam quasi trabes seu
columnae alternis albicantes & subobscura, duos circiter gradus latae,
& continenter perpendiculares; adeo ut totam illam faciem quasi stria-
tam exhiberent. Cepit & breui circumferentia, quasi fimbria quaedam
discerpi, ac tunc quaedam ex iis columnis, quae & circa medium, & albi-

94. capere quasi pyramides. Erat iam hora circiter nona; cum alboris ar-
incipiente soprimis; capere intra productas istas constantisq; pyramides
emergentes quidam ex suppositis, iisq; candidis columnis, candidissimi
fumi transuolare; undoso quidem sed celerimo, fulgetrorumq; instar,
motu ad ipsum usq; earum fastigium, in quo plane evanescebant. —
Duravit id spectaculum, & pulcherrimum quidem per horam prope
integram.

Potym tenze Autor pr'zycznit y pisze daley tak. Et quis dicere possit
non fuisse ipsum unum ex illis, quae observari in Gerlandia Leirenius
Seribens de. y etym opisaniem Cassendi, iako tez z aplikacyo na
Lumen boreale poniektost z gadzaiq; sie wysoke ucroni Ludzie, ktorzych
observations in Miscellan: Berolienensibus pagi 131. przeczytne.

10. Teraz poniektost przyznaie sqm, ze wzgledem dorodu y opisania tak
mgorzych Ludzi; Takie Meteoron iakie tymi czasi unas pokazato sie
z tym co w Samym Wschodzie Zwojezaynie Aurora Borea Zwoiesz
w Lafnie wielkie podobienstwo ma. Interim iesze nie ze wszystkim
pokazato sie, Zeby takze iako te ostatatne abo podobne Meteoron, tanta
Aurora borea Zapawnie byta. Ale wedlug moiej Wnagi iesze do
tego Znam

tego Żądam (2) Żeby prawdziwemi a nie omilnemi Relationibus, dowo-
dzili; i jeżeli się wotajnie o tym czasie kiedy nas Meteoron pokazali także
i Aurora borea w najgłębszych Wschodzie Kraiack data się widzieć. A
ponieważ niby w niezwyżanej wysokości i wielkości; że się rotakowej
Distancji pokazać mogą. Także (3) jeżeli tak długo tam trwał, iako nas
Meteoron tu dat się widzieć, to jest namniej dwie Nozj i jedna po drugiej;
tak tedy ten Meteoron z drugimi już opisanemi nie może się zniemi parang-
onować, kiedy to kto dowiedzie. (4) dopiero musi się zprawić że także
ex illis causis z których Lumen boreale pochodzi; i te ostatne albo temu
podobne Meteoron przytęciwszy aby się iedne z drugim zgadzato. Bowiem
Gassendi rationes pro Lumine boreali nie dadzo się żadną miarą do naszego
Meteora applikować. (5) Należy też do tego pokazać i dowodzić, Iako
w najgłębszym Wschodzie Zwyżajne Lumen boreale mediante Atmosphaera
tak daleko aż do Zachodu; i tak wysocho nad nas Horizont może się exten-
dere iako teraz się stalo. Tandem kiedy to wszystko nalezyć dowiedzione
będzie, byłaby rzecz prawdziwa, że te ostatne Meteoron iako nie Zwyżajne
extra uagantia Aurora borea, Zdatobysie, i daleko od inszej, nie iak
Gassendo podał przytęciwszy pochodzi; przynamniej na naszym Pruskim
Horizocie

Horizonie² eos ni² pospolitego, y dla tego tez dziwne y cudowne się zdaie.
 Zestawie i²esze przy tym co Kohoick. Znacznego do oznajmienia, to i²est, Ze
 czas Aequinoctii Verni, albo Marzee w ktorym nasz Meteoron pokazat się
 iuz się od wielu lat do tąd, z roznemi wygodkami, y z roznemi światłami
 pokazujowac raczyt. Albowiem w Roku 1629. dnia 29. Marca. w Rzymie
 pize Parheliu albo podobne światła dali się widziat, iako Cartusius cap. 10. de
 Meteoris wywodzi, oraz o tym obsiernie traktuje. w Roku 1646. dnia 21.
 Marca, w Bononyi Cassinus takze w inszych miejscach we włoszech, niektorzy
 we Florenyji wielki ogien na powietrzu widzieli, iako du Hamel part. 2
 Cap. 10. Phil. namienia. w Roku 1699. dnia 3. Marca we Galansku s. Parheliu
 albo podobne przytomne światła pokazali się, Vid. Noua Lit. Maris Balti. in
 Anno 1699. mensis May. pag. 133. Takze ten przyklad de Lumine boreali,
 co in Miscellan: Berolii do Pana Zaydeln, y Pana Kircken oznajmione.
 Dnia 6. Marca w Roku 1702. widzane; innych przykladow opuszczam
 przyczyna tego i²est, albowiem na Morzu, na powietrzu, y na Ziemi wielkie
 odmiany bywaią. Albowiem nostro Climati blizsze promienie Ziemi²
 otwieraią, sila waporow zniey wyjeigaią se sursum ascendant, y powietrzu
 samemu przy gorącości częstkie motum oraz y światła nouas qualitates
 comunicant, z ktorych zaraz inne effectus proueniunt. Na ostatku

12. Na ostatku, a bym se significatione naszego Meteora cokolwiek namienit
rekorogulę się barz dobrze, że siła Skrybentow z wlaszera dawniejszy a
Pogin, Tedwo nie ex omnibus Meteoris ignitis & emphaticis wielka w ich
Zamyślach otrzymali odmiane. Plin. in Hist. Nat. lib. 2. Cap. 26. mia =
= nuce wyraznie, że Za czasow goj Lacedemonczykowię Zwiexzeni byli,
ogien sie na powietrzu pokazat; Do tego moze się przyezynie, Xenophon
lib. 6. Hist. Peneus de divinatione pag. 359. Temusz podobny Liberty
Fromonous in Meteorologis lib. 2. art. 4. Aristoteles de Meteoris -
lib. 3. cap. 22. y inni ktorzy singulares significationes o takowych po =
= wietrznych ogniach pisali; Według mego Zdania maig, rozrytkie ex na =
= turalibus causis provenientia Meteora naturalen significationem.
Co zas in Specie naszego teras opisanego Meteora, tak tez to Znaczyto, Co
naj przedzej nastypito; iakoto Snieg, grad; A wotym Roku Spodziewac
sie trzeba barzo exeskiej Liny; Iako y gwałtownych Szturmow Wia
= rowych. Priedym ja Zpilnosci rozwarat, tak w drodze iako y w Torun
od tego czasu iako ten Meteoron pokazat się; Wiatr z tego mejsca na
ktorym się to stalo zawoze a gwałtownie wiat, raz od poludnia, drugi
raz od Wschodu; Znowu od poludnia ku Wschodowi, takze od out.

98
Ku Wschodowi, y tym podobnych miejscach. Egiptuże cesar-
dziem, to jest 4. Wschodnia; w którym się ale udat ku ystnoey y
na Zachod; ale sie znorou zaraz ku Wschodowi obraczt, o którym
goy pisze iesoze tak stoi.

23. Ale co za ukontentowanie beda mieli czy, ktorzy na ten czas —
miere, Rozny, Dziata, Palisady, y tym podobne rzeczy na po-
swietku widzieli; Adamisze ze wtylek teraznieyszych mniej bes-
=piecznych Coniuncturach; Zebyśmy to sobie ani za nie dziwnego,
ani za rzecz osobliwa, porzytali; Przyrzne musze, ze dobro fan-
=tazyo melibysze na ten czas do Nieba; wszystkie wojenne Rzeczy
=ki zebyście wystawie mogli, a toby nie inszego nie bylo, tylko jedna
Sezegulna fantazyja. Przydato sie na ten czas kiedy Cassendus
opisat, y widziat ze takze podobne glowy Znajdowali sie. Ale i
=lumaczy y concludue tymi glowoy. Verum quid hominibus facias,
qui facile adeo sibi Somnia fingunt, fidemue Somnii aliorum haben
24. Chozeas to tak jest; chediconak Boiazliwym do Ukontentowania
do naturalney Significacyi, unam Supernaturalem causam aducere
jest Kroyezay

99.

które na powietrzu wyzerunk, indignationem
lent, ut à mala Vita remoueantur; Ja zaś wierzę że
Dobroć ja bar anizeli gniew do pokuty prowadzi, i Ewangelią
wiecej anizeli przykazanie nawraca. Ponieważ te widziane dziwne
Światło, i dzweli Supernaturaliter goodzi się morwie, Za Łaskawij Znak Bożki
ia trzymam: Prawda że się przytrafiło że za takowemi dziwnemi Wyze-
=runkami na powietrzu co kolwiek złego nastąpiło; ale też y temu przeci-
=ne; Bo wim tę w Roku 1699. Kiedy 5. podobnych Śłogow nad Horizontem
Gdanškim widziano, barzo złe czasy nastąpiłi; iest to Ludziom wŹyŹtkim
Dobrze wiadomo. Ale iednak iakoto w Roku 1660. dnia 3. Maia; Kiedy
GłioŹki pokoy Stangb: Zaraz potym na poeczłku Roku 1661. Także
nad Gdanškim 7. podobnych Śłogow pokazato się; à to były dobre czasy.
Ja obieram Sobie najlepŹsze, y kŹeże z dobrz nadzieją; że iako Tenexa
do poeczłku Świata naturalny Météoron byŹ; à zaraz po potopie Super-
=naturalis gratia signum factum: Tak też y ta nasza choczas naturalis
dziwna Tenexa, Kiedy nas. Reka BoŹka exzŹko naruszyla bynamniej
o dobroci BoŹkiej nie wŹtpie. WiŹszuie przytym z szczerym Sercem
Żeby PaŹstwa tego Świata, Żadne Szturmy Wiatrowe nie turbowali

à Żeby ten

00. a żeby ten cienny obsierny ogień czyl

A przeciwnym sposobem has, aby w krze
porządane go pońcia, oraz y wnetrznij dopoczyna
Zalozno a nieszczesliwa Noc jest; w tashy dzien pocietny obro-
=czyt sie; oraz we wszystkich Stanach tak wiele Błogosławstwa
było, iak wiele na Niebie gwiazd Swieczny.

